

Q‘ZBEKISTONDA PEDOFILIYA JINOYATINING PROFILAKTIKASI VA USHBU JINOYATNING OLDINI OLISHGA QARATILGAN CHORA-TADBIRLARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Shokirov Farruxbek Odiljon o‘g‘li

Sirdaryo viloyati Qo‘riqlash boshqarmasi Yangiyer shaharlararo qo‘riqlash bo‘limi texnik qo‘riqlash markazi boshlig‘i, leytenant

Pedofiliya — kattalar yoki o‘smirlar balog‘atga yetmagan bolalarga nisbatan asosiy yoki eksklyuziv jinsiy moyillikni boshdan kechiruvchi psixiatrik kasallikdir. Qiz bolalarda balog‘atga yetish jarayonini odatda 10 yoki 11 yoshda, o‘g‘il bolalarda esa 11 yoki 12 yoshda boshlansa-da, pedofiliya mezonlari balog‘atga yetishning chegaralanish nuqtasini 13 yoshgacha uzaytiradi. „Pedofiliyaga moyil“ (pedofil) deya nomlanish uchun shaxs, kamida, 16 yoshda va balog‘atga yetmagan boladan kamida besh yosh katta bo‘lishi kerak.

Ruhiiy kasalliklar diagnostikasi va statistik qo‘llanmasida (DSM-5) pedofiliya psixologik buzilish deb ataladi va qo‘llanma uni balog‘atga yetmagan bolalarga nisbatan kuchli va takrorlanuvchi jinsiy istaklar va ularga nisbatan harakat qilingan yoki ularga sabab bo‘lgan xayollarni o‘z ichiga olgan parafiliya sifatida belgilaydi[5]. Kasalliklarning xalqaro tasnifi (ICD-II) buni „balog‘at yoshiga yetgunga qadar bo‘lgan bolalarni o‘z ichiga olgan doimiy jinsiy fikrlar, xayollar, istaklar yoki xatti-harakatlar bilan namoyon bo‘ladigan jinsiy qo‘zg‘alishning barqaror, yo‘naltirilgan va kuchli shakl sifatida belgilaydi.

Ommabop foydalanishda pedofiliya so‘zi ko‘pincha bolalarga bo‘lgan har qanday jinsiy qiziqish yoki bolalarning jinsiy zo‘ravonlik harakatlariga, shu jumladan jismoniy yoki aqliy rivojlanish darajasidan qat’iy nazar, voyaga etmaganlarga aloqador jinsiy qiziqishga nisbatan qo‘llaniladi. Ushbu so‘z balog‘atga yetmagan bolalarga nisbatan jinsiy moyillikni bolalarga nisbatan jinsiy zo‘ravonlik harakati bilan bog‘laydi.

Tadqiqotchilar ushbu noaniq ta’rifni inkor qiladilar. Chunki bolalarga jinsiy zo‘ravonlik qilgan odamlar pedofil sifatida ko‘rilsa-da ushbu jinsiy jinoyatchilar, agar ular balog‘atga yetmagan bolalarga birlamchi yoki eksklyuziv jinsiy qiziqish bildirmasalar, pedofil hisoblanmaydilar va ba’zi pedofillar bolalarni tahqirlashmaydi.

Qanchalik ko‘p qoralanmasin bolalarga nisbatan zo‘ravonliklar, xususan, pedofiliya hamon sodir bo‘lishda davom etmoqda. Ovoza bo‘lgan aksariyat jinoyatlar bir-biriga o‘xshash: jinoyatchi maktabdan uyga qaytayotgan yoki sayr qilib yurgan bolani aldov yo‘li bilan olib ketadi.

Pedofiliya bilan bog‘liq jinoyatlar to‘xtagani yo‘q: 2023 yil 6 oyida 16 yoshga **to‘lmaganlarga nisbatan jinsiy tajovuz bilan bog‘liq ishlar uchun 257 nafar** shaxslarga sud hukmlari o‘qilgan. Bu hozircha huquq tartibot organlariga ma’lum bo‘lgani, qozon yopiqligicha qolib ketayotgan holatlar qancha?

Afsuski, pedofiliya insonlarda ochiq belgi orqali namoyon bo‘lmaydi. Har kuni yuzlab, minglab odamlar ichida yurar ekanmiz aynan qaysi inson ko‘rinishiga ko‘ra pedofil ekanligini aytib berolmaymiz. Ma’lumotlarga ko‘ra, o‘zini tiyadigan, xohishlariga qarshi kurashadigan insonlar

borligini tan olishga tayyor bo'lmalik, ularga psixologik yordamga murojaat qilishga to'sqinlik qiladi va bolalarga nisbatan yangi jinoyatlarning sodir bo'lishiga turtki bo'ladi. Inson mayllari va hissiyotlarini doimo jilovlashi hamda yashirib yurishi natijasida u jamiyatdan yakkalanib qoladi. Bu esa bir kuni jinoyat sodir bo'lishiga olib keladi. Pedofiliya — buzuvchi yoki axloqiy degradatsiya emas, balki kasallik ekanligi haqida ham asosli nazariyalar bor.

Pedofiliya bilan bog'liq muammolar ochilmasligining asosiy sabablaridan biri jamiyat munosabatidir. Voqea jamiyatda keng muhokama qilinadi, pedofil qurbonlari endi «ijtimoiy qurbon»ga ham aylanishadi, jamiyat tomonidan ham diskriminatsiyaga uchrashadi. Aksincha, bunaqa holatda jamiyat ham, davlat ham qurbonlarni qo'llab-quvvatlashi, ular vaziyatdan chiqib ketishi uchun zarur moliyaviy, tibbiy va psixologik yordamni berishi, jamiyat qurbonlarga nisbatan o'zining paradigmasini o'zgartirishi zarur. Pedofiliyaga uchraganlar aybdor emas, qurbon, buni hammamiz his qilishimiz kerak.

Pedofiliya jinoyatlarining oldini olish turli manfaatdor tomonlarni, jumladan, davlat organlari, huquqni muhofaza qilish organlari, ta'lim muassasalari, jamoalar va oilalarni qamrab olgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Quyida O'zbekistonda pedofiliya jinoyatlarining oldini olishga yordam beradigan asosiy chora-tadbirlar keltirilgan:

1. Ogohlik va ta'lim: keng jamoatchilik, ota-onalar, o'qituvchilar va bolalarga qaratilgan ta'lim kampaniyalari orqali pedofiliya muammosi va uning oqibatlarini haqida xabardorlikni oshirish. Shaxsiy xavfsizlik, chegaralar va zo'ravonlik belgilarini tan olish bo'yicha yoshga mos ta'lim berish.

2. Qonunchilikni mustahkamlash: bolalarni himoya qilish bilan bog'liq qonun va qoidalarining har tomonlama, dolzarb va samarali bajarilishini ta'minlash. Bunga aybdorlarni qattiq jazolash, shubhali zo'ravonlik haqida majburiy xabar berish, jabrlanuvchilar va guvohlarni himoya qilish kiradi.

3. Ta'lim va salohiyatni oshirish: O'qituvchilar, ijtimoiy xodimlar, tibbiyot xodimlari va huquqni muhofaza qilish organlari xodimlari kabi bolalar bilan ishlaydigan mutaxassislar uchun o'quv dasturlarini taqdim eting. Ushbu trening asosiy e'tiborni suiiste'mollik belgilarini aniqlash va ularga javob berishga, xabar berish tartib-qoidalariga va jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlashga qaratishi kerak.

4. Jabrlanuvchilarni qo'llab-quvvatlash: Pedofiliya qurbonlari va ularning oilalari uchun yordam xizmatlari va ishonch telefonlarini tashkil etish. Foydali va maxfiy maslahat, tibbiy yordam, huquqiy yordam va rehabilitatsiya dasturlarini taqdim eting.

5. Hamkorlik va ma'lumot almashish: huquqni muhofaza qilish organlari, bolalarni himoya qilish xizmatlari va ta'lim muassasalari kabi tegishli idoralar o'rtasida hamkorlik va axborot almashishni yaxshilash. Pedofiliya jinoyatlarini tergov qilish va jinoiy javobgarlikka tortishda samarali idoralararo hamkorlik protokollarini ishlab chiqish.

6. Internet xavfsizligi: Internet xavfsizligini targ'ib qiling va bolalar, ota-onalar va o'qituvchilarni onlayn ekspluatatsiya xavfi haqida o'qing. Ota-ona nazorati, xavfsiz internet amaliyoti va shubhali onlayn harakatlar haqida xabar berish mexanizmlaridan foydalanishni rag'batlantiring.

7. Jamiyat ishtiroki: hushyorlik madaniyatini tarbiyalash va pedofiliya jinoyatlarining oldini olishda jamoatchilikni jalb qilish. Hamjamiyat a'zolarini har qanday shubhali xatti-harakatlar haqida xabar berishga va jabrlanganlarning oilalari va ularga yordam ko'rsatishga undash.

Pedofiliya bilan bog'liq jinoyatlarning oldini olish ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi, bu esa bunday jinoyatlarga yordam beruvchi individual va tizimli omillarni hisobga oladi. Bolalar uchun ularning huquqlari hurmat qilinadigan va ularning farovonligi ustuvor bo'lgan xavfsiz va himoya muhitini yaratish juda muhim. O'zbekistonda pedofiliya jinoyatlarining oldini olish ta'lim, xabardorlik va qat'iy huquq-tartibotni o'z ichiga olgan ko'p qirrali yondashuvni talab qiladi. Bu erda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan ba'zi asosiy choralar:

1. Ta'lim va xabardorlik: Maktablarda bolalarga ularning huquqlari, shaxsiy chegaralari va nomaqbul xatti-harakatlarni aniqlash va xabar berish haqida o'rgatish uchun keng qamrovli jinsiy ta'lim dasturlarini amalga oshirish. Ota-onalar, o'qituvchilar va keng jamoatchilikni pedofiliya belgilari va har qanday shubhalar haqida xabar berish muhimligi haqida xabardor qilish uchun tushuntirish kampaniyalarini o'tkazing.

2. Qonunlar va jazolarni kuchaytirish: pedofiliyaga qarshi qat'iy qonunlarni, jumladan, huquqbuzarlarga nisbatan qattiq jazolarni qabul qilish va amalga oshirish. Huquqiy tizim jabrlanuvchilar uchun adolatni ta'minlashini va hisobot berishni rag'batlantirishini ta'minlang.

3. Huquqni muhofaza qilish organlarini o'qitish va qo'llab-quvvatlash: huquqni muhofaza qilish organlari xodimlariga pedofiliya bilan bog'liq ishlarni samarali tekshirish va ko'rib chiqish bo'yicha maxsus treninglar o'tkazing. Ushbu jinoyatlarga qarshi kurashish uchun maxsus bo'linmalar yoki ishchi guruhlarini tuzing.

4. Internet xavfsizligi: Bolalarni onlayn ekspluatatsiyadan himoya qilish uchun internet xavfsizligi choralari, jumladan, ota-ona nazoratini targ'ib qiling. Pedofiliya bilan bog'liq noqonuniy kontentni aniqlash va olib tashlash uchun internet provayderlari va ijtimoiy media platformalari bilan hamkorlik qiling.

5. Jabrlanganlarni rehabilitatsiya qilish va qo'llab-quvvatlash: Pedofiliya jinoyati qurbonlari va ularning oilalarini qo'llab-quvvatlash tizimlari va maslahat xizmatlarini yaratish. Jabrlanuvchilarga tiklanish va rehabilitatsiya uchun zarur resurslardan foydalanish imkoniyatini ta'minlang.

6. Xalqaro hamkorlik: Xalqaro tashkilotlar va qo'shni davlatlar bilan pedofiliya jinoyatlariga qarshi kurashish bo'yicha ma'lumotlar, ilg'or tajribalar va razvedka ma'lumotlarini almashish uchun hamkorlik qiling. Huquqbuzarlarni ekstraditsiya qilish va jinoiy javobgarlikka tortishda hamkorlikni kuchaytirish.

Yodda tutingki, pedofiliya jinoyatlarining oldini olish jamoaviy mas'uliyatdir. Ogohlikni oshirish, farzandlarimizni tarbiyalash va huquqbuzarlarga qarshi tezkor choralar ko'rish orqali biz O'zbekistondagi barcha bolalar uchun xavfsizroq muhit yaratishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mirziyoyev Sh.M. Bilimli avlod - buyuk kelajakning, tadbirkor xalq - farovon hayotning, do'stona hamkorlik esa taraqqiyotning kafolatidir: O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 26 yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimdagi ma'ruza // Xalqso'zi. - 2018. - 8 dek.

2. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi (1948-yil 10-dekabr)/ Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi// <http://constitution.uz/uz/pages/humanrights>.

3. Криминальное насилие: общие проблемы и опыт борьбы в Республике Саха (Якутия) [Текст] / отв. ред. А. И. Долгова. - М., 2004.
4. Gender zo'ravonlik bo'yicha ichki ishlar organlari tomonidan huquqni muhofaza qilish xizmatlarini taqdim etishning standart operatsion ish tartiblari [Матн]: йуриқнома / адаптация буйича мутахассис В. О. Самадович. — Тошкент: Baktria press, 2021. — 48 б.